

NYULASSY ÁGNES

Ifjúság a forradalomban

A megújulás politikájának jegyében alakult meg 1956. március 17-én Budapesten a Kommunista Ifjúsági Szövetség, a DISZ Petőfi Köre, amely az elkövetkezendő hónapokban harcos vitafórummá nőtte ki magát. Kezdetben alig néhány százan jöttek össze, hogy a meghírdetett témákról elmondják véleményüket, vitakozzanak a második ötéves terv irányelveiről, a magyar történettudomány helyzetéről és feladatairól, közgazdasági témákról, a marxista filozófia problémáiról. Aztán egyre többen és többen vettek részt a Kör gyűlésein. Június 27-én a magyar sajtó és tájékoztatás került napirendre, melyen már több ezren óhajtottak részt venni, úgy hogy be sem fértek a Néphadsereg Központi Tiszti Házának nagytermébe. A folyosókon, az udvarban, az épület előtt - mindenütt álltak, úgy hangszórókat szereltek fel, hogy ezen keresztül közvetítsék a vitát. Érdemes is volt, hiszen olyan felszólalások hangzottak el, melyek előrevetítették a jövőt. Érdemes néhány részletet idézni az eset jegyzőkönyvéből. Tardos Tibor többek között ezeket mondta:

"Milyen egyszerűen történt 108 évvel ezelőtt a magyar sajtószabadság kiküzdése. Vasvári és Petőfi ott tébláboltak Heckenasték nyomdájá előtt és Heckenast bácsi jó hangosan azt mondta: Nem tehetem, nem lehet kinyomtatni, cenzúra van! - ám odasúgja ostromlóinak: foglaljanak le egy sajtót... Petőfiék arkangyal-arca szélesre húzódott és így szóltak fennhangon: A nép nevében ezt a sajtót lefoglalom! És rátették a kezüket egy régi-régi, fekete, olajos, avult gépre. És Magyarországon kézrátévessel, mint Patagóniában a gyógyulás, megteremt a sajtószabadság."

Déry Tibor pedig ezt mondta:

"...bizom az ifjúságban. Arra kérem a magyar fiatalokat, ne feledkezzenek meg elődjükről, a márciusi ifjúságról. 48-as ifjúságnak szoktuk nevezni, azt szeretném, elvtársak, ha volna egy 56-os ifjúságunk is, amely a nemzetnek segítségére lenne a jövő meghódításában..."

Ilyen és hasonló felszólalások között zajlott a vita a hajnali órákig. A hibák kijavítását, a párt megújulását s ennek érdekében Nagy Imrét kívánták a vezetőségbe.

Másnap Rákosi íróasztalán ott feküdt a hatóság által küldött fontos jelentés. Cselekedni kell, mielőtt az események elfajulnak - gondolta. S mivel éppen aznap, június 28-án, a lengyelországi Poznan városából rendszerellenes zavargások hírért hozta a rádió (munkások és diákok tüntettek a "testvérpárt" ellen) - az első titkárnak kapóra jött az alkalom, és a poznani eseményeket hozva bizonyítéknak, betiltatta a Petőfi Kör rendezvényeit.

Ez azonban csak időlegesen odázta el az őszi eseményeket. Szeptemberben - nyári szünet után - újra életre keltek a vitafórumok. Sorra alakultak az újak, amelyek aztán politikai vitaközpontokká váltak hamarosan.

Októberben már izzott a levegő, hajszálon múlt, hogy nem szabadult el pokol egy-egy rehabilitált - mint Rajk László és társai - újratemetésén. A végső lökést azonban az ifjúság adta meg a forradalomhoz, mégha tudtán kívül is.

Szegedre lengyel egyetemista vendégek érkeztek. Az 6 október 13-i búcsúztatásukkor a szegedi "Pilvax"-ban, a Dugonics téri egyetemi klubban vetették fel közösen egy új, a DISZ-től független diákszövetség gondolatát, majd az október 16-i egyetemi nagygyűlésen egyhangúlag megalakították az 1945 utáni szövetség mintájára a MEFESZ-t (Magyar Egyetemisták, Főiskolások Egyesült Szövetsége). Kezdetben csak hallgatók szociális problémáiról, az oktatás belső megreformálásáról folyt a szó, majd az orosz nyelv oktatása, ill. a lányok katonai képzésének megszüntetéséről. Megállapítják azt is, hogy a szervezet nem lehet politika-mentes. Október 17-én megfogalmazzák a szervezeti szabályzatot, amelynek 2. pontja szerint "A MEFESZ szabad független diákszervezet, amely a XX. kongresszus szellemében tevékenykedő párt mellett kíván működni." Követeléseik radikálisak, de szigorúan a reform és az intézményi keretek között maradnak. Nem forradalmat kívántak, hanem reformokat. Ezeken a követeléseken néhány nap alatt túllépett a többi egyetem diáksága, s órák alatt átzúdult felettük a tömegek felszabadult akarata.

A szegedi diákvezetők útrakeltek az ország valamennyi egyetemi városába, hogy mihamarabb országos szervezetté alakíthassák a MEFESZ-t.

Az október 22-i gyűlést Budapesten 3 órára a Műszaki Egyetem aulájában az egyetemi DISZ és az MDP szervezet hívta össze. A gyűlésre 5-6000 hallgató jött el, kikhez a munkaidő után csatlakoztak az esti és levelező tagozatos hallgatók, majd a környék üzemeinek ifjú munkásai is. A gyűlés hangulata egyre forróbbá vált, az egyetemi és gazdaságpolitikai problémákról egyre inkább országos és nemzetközi síkra terelődött a vita. Itt fogalmazódott meg az a 16 pont, amely a forradalmi követelések alapjává vált. Csak a leglényegesebbeket emelném ki:

- Nagy Imre elvtárs vezetésével alakuljon új kormány;
- a függetlenség jegyében követelték a szovjet csapatok kivonását; gazdaságilag és politikailag egyenrangúságot a Szovjetunióval;
- többpártrendszer és általános titkos választójogot;
- sajtó- és szólásszabadságot
- amnesztiát a politikai raboknak;
- a gazdasági élet újjászervezését;
- Farkas Mihály ügyében nyílt tárgyalást és Rákosi szerepének kivizsgálását;
- "a néptől idegen címer helyett a régi Kossuth-címer visszaállítását, március 15-ét és október 6-át" pedig nemzeti ünneppé kívánták nyilváníttatni;

- a Sztálin-szobornak - mint a kommunista rezsim szimbólumának - eltávolítását követelték.

Október 23-a délutánjára pedig "néma és rendezett tüntetést" szerveztek. Ennek célját egyrészt a testvéri lengyel néppel kapcsolatos szolidaritás kinyilvánításában jelölték meg, másrészt abban, hogy követeléseik nagyobb súlyt kapjanak.

Október 23-án délelőtt a diákmegmozdulás hírére a Pártközpontban némi fejtelenség támadt. Gerő a lázadást csírájában akarta elfojtani, s Piros László belügyminiszterrel be is tiltatta rövid úton. Csakhogy a diák- és munkásküldöttségek - a Pártközpontot felkeresve - kiharcolták a demonstráció engedélyezését.

Délután a Petőfi szobortól a Bem szoborig vonuló tízezres tömeg visszajövet már 100 000-re duzzadt. Közben jelszavakat skandáltak: "Aki magyar - velünk tart! Akármilyen kedves vendég, három napig untig elég! Rákosit a Dunába - Nagy Imrét a kormányba!" Egészen a '48-as március 15-ének hangulata töltötte be a fővárost. Az írók nevében Veres Péter beszélt, egy műgyetemista felolvasta a MEFESZ pontokba szedett követeléseit. A tömeg előbb a Himnuszot, majd a Marseillaise-t énekelte, s végül a Kossuth-nótára zendített. A Bem szobornál lévő laktanya 2. emeletén egyszercsak egy nemzeti színű zászló jelent meg. Közepén lyukas volt: az elnyomást jelképező Rákosi-címert - melyet 1949-ben egy szovjet tagállam címeréről mintáztak - kivágták belőle. Leírhatatlan tetszésnyilvánítás fogadta a kiskatonák spontán ötletét. Újra magyarnak érezték magukat!

A késő esti órákban megtörtént a zsarnokság szimbólumának eltávolítása. A monumetnális alkotás porba hullott. Megvalósult a 16 pont egyike - s az álmok, úgy nézett ki, valóra válnak.

23-a jeles eseményei közé tartozik a szabad sajtó első terméke is, melyet a műgyetemisták adtak ki a "Jövő Mérnöke" címmel. Ebben közölték a 16 pontot, s ennek terjesztése során jutott el oly sok emberhez, akár hajdanán a 12 pont.

Azonban ez a forradalom, mint a legtöbb - vért kívánt. És a tizen- és huszoneves fiatalok nem sajnáltak csatasorba állni. A haza függetlenségének eszméje, az elmúlt évek gázságaiért felelősök eltávolítása, és egy olyan társadalmi berendezkedés elképzelése hajtotta őket, ahol a gyár valóban a munkásoké, és munkásoknak tényleg szavuk van az ország dolgaiban.

Először a különböző felkelő csoportokhoz csatlakoztak: mint Pongrácz Gergely Corvin közti csapata, a Práter utcai iskola megszállói közé, míg megalakult a kifejezetten középiskolásokból, ipari tanulókból, egyetemistákból álló Tűzoltó utcai csapat, és a "piros sapkás" csepeli ifjú munkások Tompa utcai csoportja.

Október 30-án úgy nézett ki, a szovjet csapatok kivonulnak a fővárosból, s talán az országból is. A kormány a helyzet stabilizálására készül, mikor megkezdte a felkelő alakulatok nemzetőrséggé való átszervezését. Kormányellenőrzés alá került az "Üllői úti komplexum" (Tűzoltó utca, Tompa utca, Corvin küz és a Maléter vezette Kilián-laktanya

is). Kormány megbízásból szervezték a műegyetemi és tudományegyetemi nemzetőrséget. Ezek váltak a legmegbízhatóbb egységekké.

Természetesen nemcsak a tűzharcban jeleskedtek a hajdani ifjak, hanem további lapokat indítottak. Ilyen volt az október 25-én először megjelenő *Igazság*. Egy debreceni vicclap-szerkesztő, a 29 éves Obersovszky Gyula szerkesztette. A cikkek egy valódi demokráciára épülő rendszer és a szocializmus megtartása mellett törek lándzsát. A tudományegyetemi Forradalmi Bizottság pedig már a kormánytól kap engedélyt független lap kiadására. Ez volt az *Egyetemi Ifjúság*. Ezen kívül más független lapokba is írtak, a terjesztésben önkéntesen vettek részt.

Október 28-án a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottsága levelet intézett a néphez. Ebben a bizottságban helyet kaptak a MEFESZ, a Petőfi Kör képviselői is, az írók, újságírók, egyetemi oktatók, művészek mellett. Ezen 10 pont szintén az ifjúság 16 pontjára épül. Néhány változás figyelhető csak meg: itt október 23-át a nemzeti felszabadító harc kezdetének napját kívánják nemzeti ünneppé nyilvánítani.

Nyilván az események sodrában felszínre kerültek reakciós, szadista elemek is, akik a forradalom, ill. már szabadságharc kimenetelét veszélyeztették. Ez vezette október 31-én az Egyetemi Forradalmi Bizottságot a következő nyilatkozat kiadására. Ez a nyilatkozat meglepően kiforrott politikai állásfoglalást tükröz. *"Benne a politikai vezetést ideiglenesnek tartják és Nagy Imrét olyan mértékben támogatják, amilyen mértékben teljesíti az ifjúság követeléseit. A kormányból távozzanak a szocialisták. Kimondták, hogy nem akarnak sem szocializmust, sem kapitalizmust, hanem minden más államtól független, valóban demokratikus és szocialista Magyarországot."* Tehát ilyen nyilatkozatot váltott ki a régi koalíciós pártok visszaállítása, ill. az újabb pártok megjelenése. Úgy vélték, első a függetlenség kivívása, és csak azután van értelme minden másnak. Arról nem is beszélve, hogy a régi pártok visszaállítása számukra anakronisztikusnak tűnt, a régi osztálytársadalom artikulációját látták benne.

Mint tudjuk, az általuk elképzelt szocialista állam sem akkor, sem később nem valósult meg. A szocializmus eszméje fennakadt valahol a szocializmus hálójában.

Még ugyan nagy számban vettek részt az utóvéd harcokban, de mind többen menekültek külföldre (állítólag a Magyarok Világszövetségének felmérése szerint csak az USA-ban 4000 magyar származású egyetemi oktató tanít), sokan kerültek börtönbe, s nem kevés egyetemistát ítéltek halálra.

Elmondhatjuk, hogy ezek a "szent suhancok", ahogy Déry Tibor nevezte őket, nemcsak a forradalom kiöböntői voltak, hanem a legszilárdabb magja is.